

Ауторка чланка тврди да постоји симболична веза између тероризма и медија. Манипулисањем и експлоатисањем медија терористи показују да медији чине окосницу њиховог пропагандног рата. Закључује се да је најбоља политичка опција демократског друштва добровољно самоузддржавање и саморегулација медија, а да сами медији треба да обезбеде меру уздржаности, како би борба против тероризма била адекватна и ефективна.

Кључне речи: медији, тероризам, насиље, медијска стратегија.

Увод

Медији у типичном смислу укључују све методе и канале информација и забаве. Мас-медији обухватају новине, радио и телевизију, али и остале важне форме комуникације, укључујући књиге, филмове, музику, позориште и визуелну уметност. Крај двадесетог века донео је глобализацију културе мас-медија, али не треба да занемаримо чињеницу да су се информацијске методе комуникације кроз историју мењале, почев од оговарања у кафанама, на улици или пијаци, које су тада биле стандард локалних медија за размену информација, као и да су ти канали информисања преживели и функционишу упоредо са последњим мултимедијалним технологијама у савременом друштву.

Термин тероризам у овом тексту означава партикуларни тип насиља. То није синоним за политички мотивисано насиље. Те две врсте насиља разграничене су са пет карактеристика:¹

- планиране и дизајниране да креирају климу екстремног страха,
- директне и распрострањене мете које постају жртве,
- нераздвојна веза умешаности у напад случајних или симболичких мета, укључујући цивиле,
- размотрена од стране друштва у коме су декларисана као „екстра- нормална“, где се насиље, као што је протест или секташтво, регулише нормама,
- користи се примарно, не кроз експлузивност, да утиче на политичко понашање влада, заједница и специјалних социјалних група.

Оружје терора користи се интензивно од стране државе учесника у међународном систему, а од осамдесетих више га користе групе са религијским мотивом и методама које понижавају ауторитете супарничких група, које су умешане у организован криминал, као што су картели дроге и мафија.

¹ За корисне информације погледати: Alex P. Schmid | Albert J. Jongman, Political terrorism, Amsterdam: North-Holland Publishing 1988, str: 1–32.

У процесу покушаја да се повећа страх између распрострањених мета, група или медија, који трансмићу информације – неформалне и локалне особе су неизбежно умешане (на пример, убице Шиа Ислама, који је имао намеру да изазове страх у муслиманском свету у средњем веку повезан је са жељом људи који желе да знају када се из џамије или пијаци преносе вести о њиховим нападима). Сличне методе изазивања страха користили су руски и балкански терористи у деветнаестом веку. Ти и многи други историјски примери пружају нам доказе који оспоравају теорије да је развој мас- медија основни суштински разлог тероризма.

Тада се веровало да ће страх као политичко оружје користити својој сврси, а не телевизиски продућенти или новинари. Било би смешно да се порекне да многи модерни терористи и, свакако, део мас-медија, изгледају као да су зачарани у односима значајних узајамних повластица, било да изгледа да је основа ТВ добити не само масован могућ светски публицитет већ, такође, и ауру легитимности коју због такве медијске пажње добијају у очима њихових симпатизера и припадника. Посебно за организацију масовних медија које покривају тероризам, код продужених инцидената као што су отмицарске и талачке ситуације, које им обезбеђују безграничне изворе сензационистичких и визуелно убедљивих прича за вести које су способне да подстакну аудиториј и повећају број читалаца/гледалаца. Интензивно коришћење интернета у терористичке сврхе, названо сајбертероризам, све већа оријентација терориста на софистициране технолошке методе и средства, рачунајући нуклеарна као и друга оружја за масовно уништење, пре свега су оно што условљава корекцију дефиниције тероризма данас.²

Заједничко свим делима тероризма је претња убиством, повреда или уништење режима или су мета групе које не признају терористичке захтеве. Због тога терористи демонстрирају озбиљност претњи спектакуларним актом уништења или окрутности, што медији преносе и тим чином често имају неки смисао у приказивању медија као „урок“ тероризма.

Савремени тероризам можемо дефинисати као сложен облик организованог групног и ређе индивидуалног или институционалног политичког насиља обележен не само застрашујућим бахијално физичким и психолошким већ и софистицирано-технолошким методама политичке борбе којима се обично у време политичких и економских криза, а ретко и у условима остварене економске и политичке стабилности једног друштва, систематски покушавају остварити „велики циљеви“ на морбидно спектакуларан начин, а непримерено датим условима, пре свега друштвеној ситуацији и историјским могућностима оних који га упражњавају као политичку стратегију.³

У реалности смо много далеко од идеје да моћ медија или модерне мас-медије креирају терористички покрети или терористичке државе. Покушавамо да разумемо групе које користе тероризам, испитивајући одакле потичу њихове потребе, њихову мотивацију, оружје, идеологију или религијско веровање и стратегију. Шта год био одговор, једном када је терористичко насиље активно, однос између терориста и мас-медија тежи да постане симбиотички. У социологији се појам симбиозе посматра као главна релација узајамне зависности између различитих група у заједници где су групе супротне и њихов однос комплементаран. Било би неозбиљно оспори-

² Драган Симеуновић, Тероризам, Правни факултет, Београд, 2009. стр. 80.

³ Исто.

ти да модерне технологије медија, комуникациони сателити и велика брзина коју има телевизија повећавају ефекте публициитета могућег тероризма. Драматична илустрација била је напад и масакр израелских атлетичара од стране терориста „Црног септембра“ на Олимпијади у Минхену. Потврђено је да је тај драматични догађај пратило преко 500 милиона људи на ТВ екранима.

Докле год масовни медији постоје, терористи ће бити оно што је бивша британска премијерка назвала „кисеоник за пропаганду“ и колико год дуго терористи користили акт насиља, мас-медије ће наставити да се отимају у публикавању приче коју ће да прати велика масовна радозналост, приче о мучитељима и њиховим жртвама. Чак, терористички инциденти где напади извршиоца нису успели и где је њихов идентитет био непознат или у озбиљној сумњи, као што је случај са бомбардовањем америчке базе у Дахрану у јуну 1996, дата је огромна међународна медијска пажња.

Француски социолог Михаел Виевиорка (*Michael Wieviorka*) у својој књизи „Настанак тероризма“ покушава да оспори тврдњу да су тероризам и медији у симбиотичкој вези. Његови аргументи су да постоје четири различита односа између медија и тероризма. *Први* од описаних односа је онај чисте равнодушности, где терористи не траже дату популарност, нити имају циљ да плаше некога са њиховом намером жртвовања, нити желе да реализују пропагандни циљ кроз своје нападе.⁴

Та категорија је тотално нереална зато што чак и да је сврха креирања терора намењена великом броју жртава, починилац са неким каналом медија или комуникације преноси претњу. Ако не постоји циљ да се улије страх, тада насиље не би било природа тероризма.

По Виевиорки, *друга* релација је релативна равнодушност где починиоцу насиља преостаје само равнодушност око прављења наслова, не због незаинтересованости око моћних медија, већ због тога што већ постоје канали комуникације кроз коју су дискутовали и објаснили своје позиције.⁵ Такви канали за које он тврди да већ постоје су легалне и релативно слободне новине, радио-предајници и центри за слободно изражавање као што су универзитети, цркве или џамије. Али, шта су ти канали који већ постоје ако нису алтернативе медија? Можемо додати и интернет који се све чешће користи међу терористичким групама, тако да и та друга релација може бити неутралисана.

Трећи начин стратегије медијске оријентације је самообјашњив. Његова намера је да ту категорију објасни терористичким напорима да провозирају медије у акцији и да срачунато манипулишу оним што знају да је од интереса за медије.⁶ Он верује и спреман је да мисли да је то једини разлог где су терористи заинтересовани у инструментализовању односа са медијима.⁷ Али, у реалности, суштинске терористичке активности и неки облици медија, колико год звучало окротно, корисно су употребљени као инструмент ширења поруке панике и страха које забрињавају.

То нас доводи до *четврте* релације коју је Виевиорка назвао „*тотални прекид*“, а која је по мом мишљењу више описана као принуда медија. Он објашњава да терористи виде медијске организације, писце и новинаре као непријатеље који

⁴ Mishel Wieviorka, *The Making of Terrorism*, Chicago: University of Chicago Press, 1988) стр. 43.

⁵ Ibid. стр. 43.

⁶ Ibid. стр. 44.

⁷ Ibid. стр. 44.

треба да буду кажњени и уништени. Показао је где су веома често медији мете терористичког насиља, посебно у конфликтима какви су били у Италији и Турској 1970. и у Либану 1979. и 1980. Неки новинари и писци били су нападнути, јер су се својим писањем супротстављали терористичким покретима. Остали су били заплашивани са покушајима напада којима су терористи хтели да их спрече у намери да објаве неке детаље терористичких активности. Али, такви напади на медије не доказују да је однос према медијима изненада постао небитан или незаслужан.

Киднаповањем терористи постају мета мас-медијске организације, а медији зависе од извештавања о терористичким нападима, јер је највећи медијски непријатељ тишина и пасивна неутралност. Зато су они у нераскидивом односу. Како било, терористичке групе су ретко умешане у нападе на мас-медије, јер понекад, упркос тим активностима, могу да користе медије као сопствени орган пропаганде, комуникација, летака, плаката и магазина.

Терористи генерално имају огранке пропаганде са веома лимитираном пролазношћу, али они користе све могућности да промовишу главне интересе, наставком идеолошке милитантности, ширећи идеје осталим потенцијалним групама симпатизера. Било би смешно ако би потценили важност њиховог канала пропаганде, као начина инспирисања страсти и начина објашњавања нове политике или тактике коју је усвојило вођство. Веома је важно да терористички лидер обезбеди подршку и инфраструктуру за терористе у иностранству, штампањем летака, новина и осталих средстава пропаганде који генерално постају кључни део њихових активности.

У суочавању са односом између тероризма и мас-медија, највише је обрађена пажња на покушај разумевања терористичког погледа на проблем комуникације. Можемо рећи да тероризам ипак не обезбеђује изузетну делотворност као оружје за промену влада и смену политичке власти. Било би можда успешно средство објављивати политичке разлоге упоредо са преносом терористичких претњи јавности, као што се дешава делом у отвореним и плуралистичким земљама на Западу. Једни кажу „тероризам“ у демократском друштву, други кажу „медији“. За тероризам, медији су природно психолошко оружје од којег зависи преношење претњи целом друштву. То је основа по којој тероризам и медији уживају симбиотичку везу. Слободни медији јасно не представљају терористичке вредности. Генерално, они имају намеру да рефлектују суштинске вредности демократског друштва. Али, медији у отвореном друштву имају жестоку конкуренцију на тржишту у борби за своју публику, константно су под притиском да буду први са вестима и да обезбеде више информација, узбуђења и забаве него њихова конкуренција. Отуда они понекад пређу границу у одговору на терористичку пропаганду због драматично лоших вести.

Као што је објашњено раније, медији јесу у некаквој симбиотичкој вези са тероризмом. То наравно не значи да су медији контролисани од терориста. То само значи да терористи континуирано покушавају да манипулишу и експлоатишу слободне медије за своје сопствене потребе. То, такође, значи да је одговорност медија професионализам и да јавности треба њихова константна борба против тероризма у покушају да избегну њихову манипулацију.

Терористички поглед на мас-медије у слободном друштву у потпуности је цинично и опортунистичко полазиште. Они немају ништа друго до омаловажавање вредности и понашања демократских мас-медија. На пример, њихов поглед на изражавање медијске за-

бринутости за заштиту људских живота оцењују као сентименталну и лицемерну. Како било, многи терористички лидери су веома свесни да њихова борба може бити уништена без недовољног публицитета. Отуд више софистицираних терористичких организација и њихових политичких организација у позадини, као што су Хамас и Ал Каида, инвестирају знатно време и напор у анимирању пропаганде како у домаћој, тако и у светској јавности.

Прави пример коришћења медија можемо видети код терористичке организације Хамас, који је основао „Ал Акса“ телевизијску станицу која је постала најважнији медиј под контролом Хамаса у Појасу Газе. Та телевизијска станица игра важну улогу у борби Хамаса за срца и умове младих у арапским земљама, у северној Африци као и у неким деловима Европе. Колики утицај терористичке организације шире преко медија најбоље показује податак да је Одељење за борбу против тероризма у САД сврстала телевизијску станицу „Ал Акса“ на листу терористичких ентитета.

У том пропагандном рату терористи константно наглашавају апсолутну правду и исправност својих разлога. Обично, тврдња о правди је укорењена на секуларној идеологији. Како било, данас треба да смо свесни значаја обновљене религијске оправданости за тероризам. Веровање иранских терориста фундаменталиста да је чин насиља наручен од Бога, да су они мученици и да само борба против неверника води у рај, присутна је као веома велика претња противницима. Било да је засновано на секуларној идеологији или религијској борби, то веровање је за њих апсолутно праведно и карактеристика је пропаганде свих терористичких организација.

Та уверења носе неке битне закључке. *Прво*, терористи могу да тврде да је насиље само њихова борба за слободу, борба војника ослободилаца који се боре у рату и они стравствено поричу да се њихови акти могу описати као криминал и убиства. *Друго*, због њихових веровања у сопствену исправност, терористи приказују своје непријатеље као корумпирано зло, које треба уништити да би се дошло до спасења. Због корумпираности њихових непријатеља терористи имају дужност да убију сваког ко пружа отпор и спречава њихов рат. *Треће*, терористичка организација верује у борбу са снагама угњетавача и они не могу толерисати неутралне – они искључиво деле људе на оне који су за њих и оне који су против њих. Ако си са њима, придружићеш се њиховом поводу и борити се против непријатеља. Ако ниси активно са њима, они ће претпоставити да си издајник и због тога имају право да те убију.

Те пропагандне теме видљиво илуструју потенцијал који терористи користе у тврдњи праведности као психолошког оружја. На пример, терористи користе сва средства да поткопају легитимне тврдње званичника. „Наши непријатељи, не признајући оправданост наших разлога и дејствујући против нас, изубили су сва права на послушност и поштовање. Они нису више легитимни и само ауторитет речи у које треба да верујеш припадају терористичкој организацији“. Њихова праведност је, такође, у покушају да се сва кривица за насиље свали на противнике тероризма. Сваки терористички покрет почиње са насиљем: „Наше насиље је оправдано реакцијом на насиље којем су изложени наши пријатељи. Отуда, сва кривица за патњу људи треба да буде кривица наших противника. Масе треба да препознају то и да се прикључе покрету, који ће на крају победити“.

Све те теме могу бити препознате као пропаганда терористичких организација. Не треба да потценимо њихову вештину и распрострањеност њихове илузије, како у јавности, тако и у политичким и другим утицајним групама. Највише подсвесног и ефективног у тим формама пропагандне кампање може више него компензовати војну слабост

и лошу стратегију у самој терористичкој организацији. Ако владе суочене са тим софистицираним изазовом не успеју ефективно да се изборе са терористичким политичким и психолошким превратима, можда ће то бити један корак до катастрофе.

Најефектнија терористичка техника за утицај на мас-медије и досезање до шире јавности јесте креација терористичких догађаја наоружаних пропагандом са циљем да заведу или ухвате у замку мас-медија у давању великог публицитета терористима, представљајући их као снажну силу којој би било тешко одупрети се.⁸

Дакле, новија историја тероризма у многим демократским земљама видљиво демонстрира да терористи дишу кисеоник јавности, па би било неозбиљно то порећи. Исто тако, то не значи да се оснивањем демократских медија даје вредност тероризму већ демонстрира да слободни медији у отвореним друштвима нису посебно заштићени од експлоатације и манипулације од стране немилосрдних терористичких организација. Користећи ТВ, радио и штампане медије терористи генерално имају четири главна циља:

- да шире пропаганду јуначких дела и да креирају екстреман страх намењен циљаним групама;

- да мобилишу подршку целокупне популације за њихов циљ и да теже да добију међународно мишљење наглашавањем тема као што је исправност њихових циљева и неминовност победе;

- да занемарују реакцију влада и безбедносних сила, на пример сугеришући да су све њихове противтерористичке мере својствене тиранији и да су контра-продуктивне;

- да мобилишу, подстрекују и појачавају актуелне и потенцијалне бираче и на тај начин повећавају број регрутованих људи, број фондова и идеја за будуће нападе.

У студији⁹ о мас-медијском извештавању о киднаповању авиона *TWA 847* у Бејруту који је летео од Каира за Рим, Шмид уверљиво демонстрира како су терористи били способни да користе „квазидогађај“ и да поврате публицитет. На пример, примећено је да је *NBC* дала више од трећине времена на вестима покривајући кризу америчких талаца у Бејруту током 17 дана њиховог киднаповања. Статистички гледано, таоци су добили десет пута већу пажњу која је дата терористима у презентовању вести, тако да је то излагање повећало цену 39 талаца и поставило потенцијално веома скупо жртвовање за америчку и израелску владу.

У интензивној конкуренцији за гледаоце, све водеће америчке мреже дале су опширно извештавање о таоцима и тако обезбедиле велику гледаност, што је утицало на то да се велики броја Американаца комплетно идентификује са таоцима. То је неизбежно повећало притисак на америчку владу и индиректно на владу Израела, да пристану на сваки договор који ће осигурати ослобађање талаца. Исламски терористи, шиитски џихадисти, тражили су ослобађање 776 Шиита из израелских затвора у замену за 39 талаца.

Закључак се намеће да су медији обилно експонирани породице талаца, њихову тугу и због тога су ишли наруку терористима. Решење – успешно и за таоце и за терористе – било је подривање декларативне политике америчке администрације „*нема преговора, нема уступака*“ и на тај начин су повећали могућности других терористичких група које ће користити сличан образац.¹⁰

⁸ Alex Schmid and Janny de Graaf: *Violence as communication*, pp: 9–56.

⁹ Видети Alex P. Schmid, *Terrorism and the media*, note 12. pp. 539–65.

¹⁰ *Ibid.* pp: 555.

Штавише, ми можемо преварити себе ако верујемо да са тим опасним напади-ма медији рекламирају терористичке спектакуларне акције и да је то, једноставно, понекад резултат медијске организације и њене ненамерне грешке. Главне мреже САД немилосрдно се боре за повећање удела гледаности на тржишту и за нову, велику рекламу они могу да победе само експлоатисањем јавног интереса извештавања о великим терористичким актима.

На пример, прве три недеље кризе талача у Техерану 1979. године све водеће станице и ТВ мреже повећале су своју гледаност за 18%, а на годишњем нивоу то је било чак 30 милиона \$ за сваки проценат.¹¹

Са друге стране, може бити случај да власници и извршни директори медијских организација нису били свесни већих политичких последица њиховог фанатичног трчања за рејтингом. Случај киднаповања авиона на лету *TWA 847* и криза талача у Техерану сигурно је донела у куће моћ мас-медија. Не постоје докази да западна доминантна мас-медијска организација има слични политички циљ као и терористичке организације, али софистицирано моћ медија може бити експлоатисана и изманипулисана у терористичке сврхе.

Што даље будемо развијали комплексну везу тероризма и медија морамо поминути адекватне кључне судионике, као што је надлежна агенција и влада. Веома је важно нагласити да циљ надлежне агенције за деловање у терористичким ситуацијама није само неподударење са циљем медија: они су суштински у конфликту. Мас-медији имају за циљ да „сензационално“ покоре своје ривале са вестима и причама које ће да повећају гледаност и рејтинг медија. На другој страни, полицијска управа се на првом месту брине о заштити људских живота, присилном поштовању закона и спречавању чињења злочина, као и доношењу правде судским одлукама. Постоји много примера где је напор полиције био директно угрожен понашањем медија.

На пример, током опсаде иранске амбасаде у Лондону 1980. године, *Метрополитен полиција* се побринула да обезбеди комплетну тајност за акцију спасавања таоца од стране САС. Међутим, ИТН филм је прекршио наредбу полиције и успео да сними спасавање, док су они рушили доњи зид амбасаде. Да су те слике показане уживо на ТВ, угрозиле би целу спасилачку операцију талача.

Још један пример медијске неодговорности десио се током отмице авиона у Кувајту од стране терориста Хезболаха 1988. Док је авион био на земљи у Ларнаки, на Кипару, постојала је могућност спасилачке операције коју би извела елитна група командоса. Огромна сметња тој операцији били су неорганизовани и наметљиви међународни медији који су окружили авион опремом са инфрацрвеним сензорима, тако да је током ноћи, коришћењем тих неколико сати мрака, било немогуће започети операцију спасавања због присуства медија.

У отвореном друштву са слободним медијима немогуће је гарантовати тајност полицијским антитерористичким операцијама, као и могућност да неће бити угрожене неодговорним активностима медија. Велики циљ може бити постигнут убацивањем експерта за везу са медијима и менаџера за вести који ће суштински бити одговорни за сваку терористичку кампању и који ће планирати процес менаџмента у кризним ситуацијама. Заиста, у демократским друштвима звучна и ефективна по-

¹¹ Hamid Mowlana, The role of the media in the US-Iranian conflict.

литика јавних информација даје велику моћ мас-медијима да иду далеко колико је то могуће ради сачувања свих елемената успешне стратегије против тероризма.

Моћ медија и политичког вођства да мобилише демократско јавно мњење, презриво игноришући терористичке покрете, показује суштинску ману терористичке стратегије. Терористи верују да се циљане групе интимизирају са жртвама под претњом актуелним насиљем и да је у суштини то довољно. Они верују у ултимативне незаобилазне колапсе воље супарника, чак и ако се суочавају са тако наивном претпоставком. Зашто би људи суочени са претњама били тако послушни и слаби? Немају само терористи „свој циљ“. Они, такође, повремено успевају у јачању друштвеног покрета отпора и провокацијама изазивају контрамере које могу уздрмати или перманентно ослабити терористички покрет.

Постоје и остали важни начини на којој одговорност медија у служби демократије фрустрира циљеве терориста. Терористи воле да представљају себе као *Робина Худа*, угњетаваног народа. Показујући окрутност терористичког насиља и начин када насиљем повређују невинне, медији могу да помогну да униште тај мит. То је савим лако показати помоћу фотографских доказа како терористи крше сва правила рата, како убијају жене и децу, старе и болесне без гриже савести. У терористичкој пракси нема невиних и нико не може бити неутралан.

Шта још медији могу да ураде у позитивном правцу у борби против тероризма? Постоји неколико практичних форми које могу да обезбеде. Одговорно и тачно извештавање инцидената може да креира обазривост код посматрача, на пример, необични пакети или сумњиво понашање особа. На практичном нивоу медији могу да преносе упозорења јавности од полиције и инструкције како да се понашају у случају опасности.

Повремено медији који покривају међународне теме могу да обезбеде вредне податке и објаве забрињавајуће покрете, везе између терористичких личности, лидера и других терористичких организација, као и нове типове оружја и могуће претње у будућности, као што је планирање међународних терористичких спектакулатних напада или упозорења која сигнализирају неку нову претњу.

Коначно, медији обезбеђују незаменљив форум за информативне дискусије о социјалним и политичким импликацијама тероризма, као и развој адекватне политике и контрамера. Медији имају велику улогу и вредност у слободи демократије. Неопходно је подсећати ауторитете на њихову одговорност да обезбеде одговор тероризму поштујући владавину закона, поштовање људских права и тражење социјалне правде.

Може се дискутовати о томе колики је допринос медија рату против тероризма због ризика и штете коју мали број новинара може да проузрокује својом неодговорношћу. Позитиван рад медија може бити или дубоко потцењен или игнорисан. То је увек игра са ватром, посебно за политичаре који нападају медије. Више размотрених сугестија за медије у западним државама може бити коришћено као главно оружје у савладавању тероризма. Медији не треба да постану инструмент терориста.

Морамо приметити да мас-медији и отворено друштво заједно нису заштићени од манипулације и експлоатације од стране терориста, али они такође могу да направе драгоцен допринос у борби против тероризма. Које су главне политичке опције за демократско друштво у поштовању медијског одговора тероризму?

Прво, то је политика слободног предузетништва. Да претпоставимо да нема посебних корака које треба предузети у поштовању медијске покривености тероризма осим насиља и претње насиљем које може бити. Опасност приближавања је више него очигледна: софистициран терор који ће организације искористити, као и велику моћ медија да проузрокују климу страха, да повећају пропаганду како би приморали владе да остваре њихове циљеве. Најбоље слободно предузетништво је оно које обесхрабрује нападе који угрожавају живот и имовину.

Друга политичка опција медијске одговорности јесте да тероризам у некој форми медијски цензуришу или регулишу статусом. Са позиција велике моћи коју имају медији, за добро или за лоше, тешко је очекивати да се нађе, када се суочава са жестоком терористичком кампањом, да демократске земље траже забрану преноса терористичких напада у ударним медијским терминима. То је био примарни разлог бивше премијерке *Маргарет Тачер* да изјави да су терористи „*кисеоник за пропаганду*“.

Како било, у сваком слободном и одговорном друштву изражавање слобода у потпуности није лимитирано. Већина нас верује, на пример, да порнографија треба да буде склоњена са *ТВ* и из новина; или, већина пристојних грађана се ужасава ако мас-медији почну да емитују емисије које повећавају говор мржње.

Трећа опција медијске политике у покривању тероризма и повлашћење одговорним медијским организацијама је добровољно самокориговање у покушају да се избегне опасност од манипулације и експлоатације од терористичких група. Много великих медијских организација усвојило је упутства за своје запослене са циљем да помогну у спречавању очигледних замки.

Ако се те прописане опције исправно и константно примењују то ће помоћи да се избегне најгоре прекорачење медија у извештавању о тероризму. Треба бити свестан да многи људи који раде у мас-медијским организацијама не знају или нису свесни да морају да прате упутства када покривају вести о терористичким нападима.

Постоји јако мало доказа о неопходним брифинзима, тренираним публицистима и новинарима у тој осетљивој области и нема доказа неког озбиљног напора медијских организација да поштују упутства. На владама је да исправе неподесност медијске саморегулације и да обезбеде неку форму законске регулативе. Ако су мас-медији свесни одговорности у покривању тако осетљивог предмета као што је тероризам, у ситуацијама где се ризикују људски животи, они морају да дефинишу мере самоограничења које ће бити адекватне и ефикасне.

Литература

1. Schmid P. Alex I Albert J. Jongman, *Political terrorism*, Amsterdam: North-Holland Publishing 1988.
2. Schmid P. Alex and Janny de Graaf: *Violence as communication*, Beverly Hills, CA: Sage 1982.
3. Schmid P. Alex, *Terrorism and the media: The Ethics of publicity*, TPV ¼ Oct. 1989
4. Симеуновић Драган, Тероризам, Правни факултет, Београд, 2009.
5. Wieviorka Mishel, *The Making of Terrorism*, Chicago: University of Chicago Press, 1988.